

УДК: 378.4:364-051

DOI:

Роксоляна Зозуляк-Случик, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ

У статті подано ключові компоненти моделі професійно-етичної підготовки майбутніх соціальних працівників, що сприяють підвищенню їхнього рівня сформованості професійної етики. Визначено сутність моделі як єдність структурно-функціональних блоків: цільово-методологічного, функціонально-процесуального, змістово-технологічного, діагностико-коригувального.

Охарактеризовану модель формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних компонентів, потрібних для упорядкованого й цілеспрямованого професійно-педагогічного впливу на розвиток морально-етичних якостей студентів.

Ключові слова: модель; професійна етика; соціальний працівник; університет; освітній процес.

Лит. 5.

Roksolyana Zozulyak-Sluchyuk, Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Social Education and Social Work Department
Precarpathian Vasyl Stefanyk National University

MODEL OF FORMATION OF PROFESSIONAL ETHICS OF FUTURE SOCIAL WORKERS AT UNIVERSITIES

Introduction. Teaching students of the specialty "Social Work" in higher educational institutions, in particular universities, is based on the definition of the content of professional activities of a specialist, taking into account his relevant competencies. Undeniable is the fact, that the current student needs not only certain professional knowledge, the ability to use the most productive for each particular situation forms, methods, technology of social work, but also personal professional qualities. Therefore, in our opinion, the developed model of professional ethics formation will improve the level of professional training of future social workers.

The modeling of the process of forming the professional ethics of future social workers in their training at the university is relevant in our research.

Purpose. The purpose of the article is to develop a model of professional and ethical training of future social workers at universities, which contributes to raising their level of formation of professional ethics.

Results. We consider the model of formation of professional ethics as a set of interrelated components necessary for the organized and purposeful professional-pedagogical influence on the development of moral and ethical qualities of the personality of future specialists in social work at universities.

An implementation of the model is carried out with the help of the structural and functional blocks: purpose-methodological, functional-procedural, content-technological, diagnostic-corrective.

Originality. It consists in the model of the formation of professional ethics for future specialists in social work at universities.

Conclusion. Consequently, the proposed model for the formation of professional ethics of future specialists is characterized by a set of interdependent and interdependent components, which are aimed at the high level of professional ethics of future social workers at universities.

Keywords: a model; professional ethics; a social worker; a university; an educational process.

Постановка проблеми. Безперечним є той факт, що в сучасних соціально-економічних і морально-політичних умовах перетворень в Україні підготовка фахівців соціальної сфери, складної за змістом і формами реалізації діяльності, не може одразу скластися і функціонувати як цілісна система. У даному напрямі відбуваються постійні зміни концептуальних положень, до яких науковці відносять: підготовку фахівця в галузі соціальної роботи, що здійснюється за ступенями (рівнями);

саморозвиток, самовдосконалення фахівця; підготовку фахівця, що потребує прийняття певних етичних норм (професійного кодексу) й дотримання їх, а також формування певних особистісних (індивідуально-психологічних) якостей.

На основі висловленого доходимо висновку, що система професійного вдосконалення майбутніх фахівців соціальної роботи, формування їхньої професійної етики потребують цільового орієнтиру, моделі, завдяки якій забезпечувався б розвиток творчої індивідуальності.

Порівняльне вивчення різних підходів до педагогічного моделювання процесу етичного формування майбутнього соціального працівника переконує в тому, що, незважаючи на певні відмінності, маємо певні спільні позиції щодо його підготовки, яких дотримується більшість дослідників. Такими, зокрема, вважаємо орієнтацію на підготовку студентів до компетентної та відповідальної професійної діяльності, акцентування уваги на засвоєнні етичних знань, умінь і навичок; формування моральних якостей; визначення пріоритетних завдань морально-етичного формування особистості майбутнього соціального працівника, здатності до саморегуляції й самоорганізації професійної діяльності та поведінки відповідно до норм Етичного кодексу та Міжнародних стандартів.

Аналіз основних досліджень. Неабияке значення розробленню моделі формування професійно-етичної компетентності фахівців освітньо-соціальної сфери приділяли дослідники В. Баранок, О. Гомонюк, Д. Данко, А. Каленський, Л. Хоружа та інші. Так, В. Баранюк змодельовала процес формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи [1]; Д. Данко окреслила модель підготовки майбутніх соціальних працівників до застосування технологій медико-соціальної роботи [2]; А. Каленський запропонував модель розвитку професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін [3]. Проте цілісно підходимо до розробки моделі формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах у наукових дослідженнях так і не виявлено.

Метою статті виступає обґрунтування моделі професійно-етичної підготовки майбутніх соціальних працівників в університетах, що зумовлює підвищення рівня сформованості професійної етики студентів.

Виклад основного матеріалу. Поставлена мета спонукає нас до окреслення поняття "модель". У науково-довідковій літературі її тлумачать як зразок, що відтворює, імітує будову та дію будь-якого об'єкта, а відтак використовується для отримання нових знань про об'єкт; формалізовану теорію, на основі якої може бути зроблений ряд припущень; символічне зображення структури, типу поведінки і прикладів взаємодії у соціальних процесах; стандарт для виміру в реальних процесах від передбачуваних [5, 142].

Розробляючи теоретичну модель формування професійної етики майбутніх соціальних

працівників, ми поважали, що їй мають бути притаманні певні якості: актуальність – зорієнтованість на вдосконалення етичного та фахового потенціалу; прогностичність – властивість відображати цілі і дії, вимоги до професійно-етичної компетентності фахівців та майбутніх результатів професійної діяльності з урахуванням перспектив розвитку науки; раціональність – здатність відображати такі цілі і способи їх досягнення, які сприятимуть максимально позитивному результату сформованості професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах; реалістичність – спроможність оперативно визначати проміжні й кінцеві цілі для перевірки реально досягнутих результатів.

У ході дослідження ми спробували отримати модель формування професійної етики майбутніх соціальних працівників у процесі їхньої фахової підготовки. При цьому за основу ми взяли вимоги до моделювання в освіті, що загалом виокремлені сучасними дослідниками. Так, з-поміж них ми згрупували: назву самої моделі, її цільову орієнтацію, що має відображати пріоритетну ідею, яка розглядається; концептуальні начала побудови того чи іншого об'єкта; певні структурні складники, зокрема: підходи, принципи, фактори впливу, комплексна взаємодія усіх засобів, форм, методів та шляхів реалізації, методик, технологій тощо.

Далі нам вдалось подати модель у вигляді схеми із зображенням процесу формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи університетів, де відтворена загальна авторська стратегія, структурована за змістом та спрямована на виконання низки функцій, що в результаті приводить до реалізації кінцевої мети.

Отже, як переконує аналіз наведених позицій, модель розглядатимемо як систему, що відображає сузь та найважливіші якості процесу і призначена для його дослідження. У моделюванні системи (за Н. Ничкало) [4, 28] ми виходили з єдності мети, яка передбачає формування майбутнього соціального працівника з високим рівнем моральних і професійних поведінкових стандартів та мотивів; завдань; організаційних форм і видів діяльності; функцій суб'єктів діяльності; змістових напрямів діяльності; сукупності зовнішніх (об'єктивних) і внутрішніх (суб'єктивних) педагогічних умов; науково-методичної системи засобів формування професійної етики в цілісній педагогічній діяльності університету; критеріїв функціонування як системи загалом, так і окремих її підсистем.

У структурі пропонованої моделі нами

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ

виокремлені такі блоки: цільово-методологічний (зазначає мету, завдання та наукові підходи), функціонально-процесуальний (окреслює принципи, чинники, етапи, педагогічні умови), змістово-технологічний (містить зміст, форми, методи та технології), діагностико-коригувальний (включає критерії, показники та рівні сформованості професійної етики майбутніх соціальних працівників).

Якісна реалізація соціального замовлення, соціальних потреб суспільства залежить від результатів функціонування та розвитку системи освіти. Тому визначення цілей і завдань навчально-виховного процесу в університетах передбачає формування особистості майбутнього соціального працівника з високим рівнем професійно-етичної культури, що забезпечує вихід за межі нормативної діяльності, здатність створювати й передавати цінності, особистісний розвиток.

Цільово-методологічний блок моделі формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи ставить за мету цього процесу сформувати професійно-етичну компетентність соціальних працівників з урахуванням усіх структурних компонентів зазначеної компетентності.

Стрижневими завданнями моделі вважаємо: формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи, обізнаності в морально-етичній сфері, умінь здійснювати фахову діяльність у етичній площині.

Задля досягнення цілі, реалізації визначених завдань та на основі узагальнення різних теоретичних положень, що склали методологічний концепт дослідження, нами взяті провідні наукові підходи до реалізації формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах мети і завдань, а саме: системний, гуманістичний, деонтологічний, культурологічний, аксіологічний, акмеологічний, особистісно-діяльнісний, суб'єкт-суб'єктний, компетентнісний, андрагогічний.

Функціонально-процесуальний блок передбачає сукупність певних принципів і умов, під впливом яких відбувається позитивна динаміка у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників. Виявлення принципів процесу формування професійної етики є однією зі складових педагогічної моделі. Слід зазначити, що ефективно формування професійно-етичної компетентності фахівців залежить від доцільного та обґрунтованого вибору принципів навчання, а також умов системного їх використання. Адже всі принципи взаємопов'язані, взаємозалежні та відображають цілісний процес формування

професійно-етичної компетентності. Зважаючи на це, структуру моделі ми вибудували на загальнодидактичних, загальнопедагогічних та специфічних принципах формування професійної етики майбутніх соціальних працівників.

Професійні функції майбутнього фахівця соціальної роботи переконують у необхідності дотримання вимоги до особистісних і професійних якостей, властивостей і здібностей. Тож погоджуємося з поглядами сучасних науковців на те, що запорукою повноцінного функціонування моделі виступають системотвірні функції: освітня, розвивальна, професійно-спрямувальна, культурно-гуманістична та технологічна [2, 96].

Практична реалізація моделі зумовлюється певними групами педагогічних умов ефективного формування професійної етики. До них ми відносимо формування позитивної мотивації до професійно-етичного вдосконалення; науково-методичне забезпечення поглиблення теоретичних знань і вдосконалення практичних умінь; упровадження інноваційних форм і методів формування професійної етики в навчально-виховний процес університетів; забезпечення індивідуальної траєкторії формування професійної етики; удосконалення професійно-етичної компетентності у процесі проходження виробничої практики, зокрема, волонтерської; стимулювання рефлексивної позиції на етапах мотивації, навчання, самовдосконалення і саморозвитку.

Змістово-технологічний блок ґрунтується на врахуванні всіх факторів, пов'язаних з процесом науково-педагогічної діяльності в університетах. Наскрізними взаємопов'язаними компонентами означеного виступають: *мотиваційно-ціннісний* (позитивна мотивація до професійної діяльності та визнання цінностей соціальної роботи); *когнітивний* (засвоєння системи базових понять із теорії та практики професійної етики); *особистісний* (формування професійно важливих якостей, інтересів та нахилів особистості майбутнього фахівця соціальної роботи); *діяльнісний* (формування системи вмій вирішувати професійні ситуації на моральній основі, тобто моральності).

Мотиваційно-ціннісний компонент у змісті формування професійної етики передбачає:

- формування позитивної мотивації студентів до навчально-виховного процесу, професійної етики;
- здатність самостійно набувати нові фахово-етичні знання й уміння;
- узгодженість знань і практичних умінь із реальною поведінкою, що демонструється соціальним працівником у процесі діяльності;

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ

- формування системи особистісно-моральних норм, цінностей, що відповідають соціально значущим орієнтирам.

Когнітивний компонент зумовлює:

- систему моральних, професійних знань, що є основою переконань, вибору оптимальних професійно-етичних дій;

- постійне прагнення до набуття якісно нових знань, необхідних майбутньому соціальному працівнику для виконання професійно-етичних функцій на перспективу.

Особистісний компонент формування професійної етики окреслює особистісні якості, інтереси та задатки, зокрема:

- суспільну активність;

- спрямованість на інтереси, потреби й захист людської гідності;

- делікатність, наявність такту;

- гуманність, милосердя, прагнення піклуватися про інших;

- високий рівень емпатії та експресивних здібностей;

- здатність до професійної рефлексії;

- спроможність проектувати свій подальший професійний розвиток;

- готовність до подолання професійних криз і професійних деформацій;

- прагнення до досконалості професійної діяльності, адекватна їй самооцінка.

Діяльнісний компонент передбачає:

- наявність стрункої системи наукових знань із професійної етики, готовність до її застосування;

- професійно-етичні вміння як здатність майбутнього соціального працівника використати наявні в нього знання з професійної етики в соціальній роботі, організації взаємодії з клієнтами;

- володіння професійно-етичною термінологією і відповідними прийомами професійного спілкування, готовність до їх застосування на практиці;

- побудову професійних взаємин у соціальній роботі на морально-етичних цінностях і нормах;

- вміння застосовувати знання й інформаційну грамотність.

Діагностико-коригувальний блок означеної моделі окреслює діагностику, аналіз та корекцію рівнів сформованості професійної етики майбутніх соціальних працівників університетів і включає такі критерії: мотиваційно-професійний, особистісно-емоційний, когнітивно-світоглядний, поведінково-діяльнісний, рефлексивно-корекційний із відповідними показниками. Останні характеризують чотири рівні сформованості даної компетентності: *творчий (високий), продуктивний (достатній), репродуктивний*

(середній), елементарний (низький). Також даний компонент відображає результат, очікуваний від реалізації розробленої моделі – позитивну динаміку сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх соціальних працівників. Означені рівні та критерії ми детально опишемо в наступному параграфі.

Водночас діагностико-коригувальний компонент передбачає розробку та запровадження комплексу діагностик, тестових технологій, методик діагностування окремих показників формування професійно-етичної компетентності майбутніх соціальних працівників; *аналітичний* – визначення критеріїв оцінювання і рівня сформованості професійної етики; *коригувальний* – надає можливість відстежувати результати сформованості етичних знань, умінь, професійно важливих якостей, а у випадку потреби – вносити зміни в безперервний процес формування професійної етики майбутніх соціальних працівників.

Висновки. Таким чином, означена модель дає змогу вивчити процес формування професійної етики майбутніх соціальних працівників. Вона зумовлює педагогічну інтерпретацію основних концептуальних положень дослідження, технологізацію процесу формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи. Водночас, особливістю побудованої моделі виступає взаємозв'язок змістовно-процесуальної підготовки і процесу внутрішньоособистісного формування, що спільно створюють єдине етичне поле.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці та обґрунтуванні педагогічної системи формування професійної етики майбутніх соціальних, що збільшить ефективність фахової підготовки в університетах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранюк В. В. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2016. 20 с.

2. Данко Д. Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування технологій медико-соціальної роботи в професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 / Тернопільськ. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2015. 278 с.

3. Каленський А. А. Розвиток професійно-педагогічної етики у майбутніх викладачів спеціальних дисциплін. 2-ге вид., випр. і допов. Київ, 2016. 424 с.

4. Ничкало Н. Г. Развитие в Украине исследованний по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий. Київ, 2004. 67 с.

5. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса, 2006. 362 с.

REFERENCES

1. Baranjuk, V.V. (2016). Formuvannya profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoi roboty [Preparation of future social workers for application of technologies of medical and social work in professional activity]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Khmelnytsky, 20 p. [in Ukrainian].

2. Danko, D. (2015). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do zastosuvannya tekhnolohii medyko-sotsialnoi roboty v profesiinii diialnosti [Preparation of future social workers for application of technologies of medical and social work in professional activity]. *Candidate's thesis*. Ternopil, 278 p. [in Ukrainian].

3. Kalensky, A. A. (2016). Rozvytok profesiino-pedahohichnoi etyky u maibutnikh vykladachiv spetsialnykh dystsyplin [Development of professional-pedagogical ethics for future teachers of special disciplines]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 424 p. [in Ukrainian].

4. Nychkalo, N. G. (2004). *Razvytye v Ukrainyе yssledovanyi po problemam pedahohyky u psykholohyyu professyonalnoho obrazovanyia na rubezhe stoletyi* [Development in Ukraine of studies on pedagogy and psychology of vocational education at the turn of the century]. Kyiv, 67 p. [in Russian].

5. *Slovnnyk-dovidnyk z profesiinoi pedahohiky* (2006). [Dictionary-reference book on professional pedagogy]. Odessa, 362 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.05.2019

УДК 374.7:37.091.33(493)

DOI:

Олена Фучила, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національного університету "Львівська політехніка"

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ ДОРΟΣЛИХ У БЕЛЬГІЇ

У статті розглянуто принципи освіти дорослих, що їх покладено в основу навчання функціональної грамотності дорослих у Бельгії; висвітлено особливості явища функціональної грамотності дорослих у сучасному суспільстві економічно розвинутих країн, зокрема, Бельгії; відмінності навчання дорослих учнів та необхідність врахування їх у навчальному процесі для підвищення його ефективності. Виділено особливості організації навчання дорослих функціональної грамотності у Бельгії як країні центральної Європи та методи його здійснення, із окресленням можливостей застосування досвіду Бельгії в системі освіти дорослих України в умовах глобалізації.

Ключові слова: Бельгія; глобалізація; освіта дорослих; функціональна грамотність; методи навчання.
Лит. 9.

Olena Fychyla, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Foreign Languages Department Lviv Polytechnic National University

METHODS OF TEACHING FUNCTIONAL LITERACY TO ADULTS IN BELGIUM

The article considers some concepts of adult education in modern Belgium being one of European economically developed countries and, therefore, representing problems typical to most of them. The problem of functional illiteracy is more complex and harmful than illiteracy itself, since it can be less evident and less identifiable in modern world. Functionally illiterate adults are able to read, write and count, but they cannot apply their knowledge to solving the problems of their everyday life. This phenomenon is the feature of modern democratic societies where attending schools and acquiring secondary education is no more rigorous and spreads widely due to globalization opening boundaries between countries and continents.

Teaching functional literacy to adults requires techniques different from those used in the school environment. Firstly, adult learn more slowly and only when they are motivated and ensured that their knowledge could be of great practical value. Secondly, they remember their negative school experience, so teaching adults should be based on different principles than in school. It should use integrated syllabi which unite various skills and approaches in one lesson. Moreover, they can be changed according to the needs of adult learners after discussing them with teachers. Adults should be taught in small groups in the atmosphere of tolerance since the groups can be multinational.

The research has revealed that there are three methods of teaching functional literacy to adults in Belgium. They are analytical approach, global structural approach and reading approach which can be combined if necessary. All of them are directed towards developing skills particularly related to everyday life needs of participants. Since functional illiteracy tends to spread all over the world, it is necessary to eliminate the threat of its appearance in Ukraine, but if it occurs, the Belgian experience will help to lessen its influence on Ukrainian society.

Keywords: Belgium; globalization; adult education; functional literacy; teaching methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ключовим завданням системи освіти будь-якої держави є підготовка громадян до повноцінного функціонування у соціумі. На початку ХХІ ст. у міжнародному освітньому просторі це завдання